

BROEKER BIJDRAGEN

UITGAVE VAN DE VERENIGING "OUD BROEK IN WATERLAND"

Nummer 33, februari 1993
Verschijnt onregelmatig
Wordt de leden gratis toegezonden.
Redactie: De Draai 24,
1151 CE Broek in Waterland

Gehele of gedeeltelijke overname
van de inhoud slechts met toestemming en bronvermelding.
Copyright 1993
Vereniging Oud Broek in Waterland

STRAATNAMEN EN HUN BETEKENIS

Deze Broeker Bijdrage is gewijd aan de herkomst van de straatnamen van Broek. Getracht is om zo volledig mogelijk na te gaan wat de oorspronkelijke betekenis van de straatnamen is of waar de namen van zijn afgeleid.

Naast straatnamen zijn enkele namen van wateren, polders en wegen in het dorp en zijn omgeving opgenomen.

In sommige gevallen is het gebleven bij een veronderstelling of een compleet raadsel maar in de meeste gevallen zal dit verhaal veel duidelijk maken.

1. Atjehgouw

De Atjehgouw was vroeger via een draaiende plank verbonden met de huidige Overlekergouw. Deze gouw heette in die tijd in zijn geheel de Buitenweerdergouw. De naam is afgeleid van de provincie "Atjeh" op Sumatra maar wat hiervan de reden is, is onduidelijk.

(Schoon 1759)

2. Belmermeer

De Belmermeer is in 1628 drooggelegd.

De naam is mogelijk ontstaan uit "Bendelmeer". Het eerste deel van dit woord zou afgeleid zijn van "benden" = verbinden. Bendelmeer zou dan een verbindingsmeer betekenen. Een zelfde naamafleiding wordt aangenomen voor de Amsterdamse Bijlmermeer.

(Karsten 1951)

3. Binnenweeren

"Weeren" waren lange en smalle ontginningsstroken waarmee Waterland in de middeleeuwen in cultuur werd gebracht. Binnenweeren was de naam van het land tussen Broek en de Buitenweerdergouw.

In 1970 is de naam gegeven aan de huidige straat.

(Kuyper 1867)

4. De Breeck

"Breeck" is een variant van Braack, een oud-Hollandse benaming voor een meertje dat ontstond bij een dijkdoorbraak. In 1970 is deze benaming

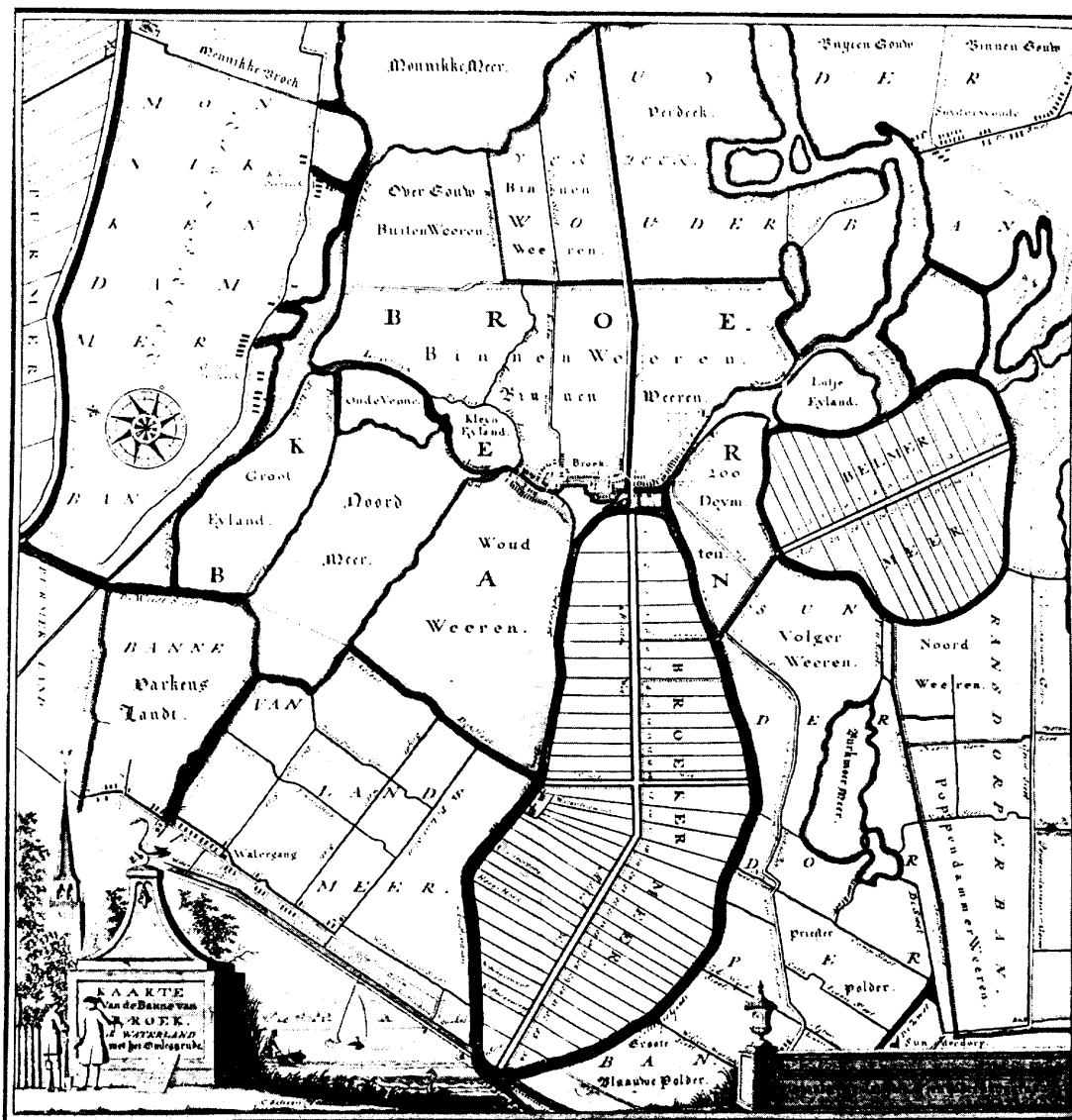
gebruikt als naam voor de huidige straat.
(van Engelenburg)

5. Broekermeerdijk

Deze weg is aangelegd in 1628 op de dijk van de Broekermeerpolder.
Van 1666 tot de aanleg van de huidige S-11 in 1938 was deze weg een onderdeel van het traject dat de zes Noordhollandse steden met Amsterdam verbond. (Van Engelenburg)

6. Buitenweeren

Evenals Binnenweeren een veldnaam. "Buitenweeren" was de naam van het land dat lag tussen de Buitenweerdergouw en de Monnickmeer. In 1965 is de naam gegeven aan de huidige straat.
(Kuyper 1867)

"Kaarte van de banne Broek in Waterland met het omleggende" (Schoon 1759)

7. Burgemeester Paul Plantsoen

Dit plantsoen is in 1954 aangelegd en genoemd naar de toenmalige burgemeester Petrus Philippus Paul.

De heer Paul was van 1947 tot 1957 burgemeester van Broek.

(Raadsbesluit)

8. Cornelis Roelestraat

Cornelis Roele was inwoner van Broek. Bij het uitbreken van de tweede wereldoorlog is hij gesneuveld door een Duits bombardement op de kazerne waar hij was gelegerd.

In 1960 is zijn naam gegeven aan de huidige straat.

(Raadsbesluit)

9. Het Dee

Deze naam komt voort uit een samenvoeging van "Het Ee". De naam is nog terug te vinden in de beschrijving van Cornelis Schoon (1759).

Het was de naam van het water dat loopt tussen het Leeteinde en het Roomeinde. Het werd onderbroken door het Havenrak en zette zich voort langs het Zuideinde naar het Bozenmeertje. Het gedeelte bij de Langebrug heette in 1595 "Zuyder ye". Ee, Ie, Ye of Aa is een oude benaming voor water.

(Schoon 1759, Broeker Bijdragen 1/1972)

10. De Dillen

"Dillen" is een oud Hollandse benaming voor een laaggelegen stuk land.

In 1970 is deze benaming gebruikt voor de huidige straat.

(Karsten 1951, raadsbesluit)

11. Drs J. van Disweg

Drs Van Dis heeft zich als lid van Gedeputeerde Staten van Noord Holland erg sterk gemaakt voor de totstandkoming van de ruilverkaveling in Waterland.

Vervolgens heeft hij zich als lid van de Plaatselijk Commissie energiek ingezet voor de start van de realisering van de ruilverkaveling.

De eerste nieuwe weg in het kader van de ruilverkaveling was de omleidingsweg naar de Noordmeer. Het was de eerste, en tevens enige weg van het project die onder leiding van de heer van Dis is voorbereid. Na het overlijden van de heer van Dis heeft men in 1983 besloten om als blijk van waardering zijn naam aan deze weg te geven. (Raadsbesluit)

12. Dokter C. Bakkerstraat

Deze straat is genoemd naar dokter Cornelis Bakker, van 1890 tot 1920 gemeentearts in Broek. Dokter Bakker was tevens bekend als auteur van het standaardwerk Volksgeneeskunde in Waterland en vele kleinere artikelen op medisch-historisch gebied. In 1959 is zijn naam met toestemming van zijn dochter, mevrouw N.C. Rümke-Bakker, gegeven aan de huidige straat.

(Raadsbesluit)

13. Dokterspad

Dit pad had, evenals het Grutterspad en het Schoolpad, oorspronkelijk geen naam. In de volksmond sprak men echter over "het paadje van de dokter". De vereniging Oud Broek heeft in 1982 een enquête gehouden en vervolgens voorgesteld de paden een officiële naam te geven. Op 14 mei 1982 is door de raad besloten de paden de namen "Dokterspad", "Grutterspad" en "Schoolpad" te geven.

(Raadsbesluit)

14. Dorpsstraat

Deze naam behoeft geen nadere uitleg.

Deze straat liep, totdat in 1937 de provinciale weg werd aangelegd, door tot aan de trekvaart.

15. De Draai

Aangelegd in 1975. Deze naam werd vroeger in de volksmond gegeven aan de brug over de trekvaart die de verbinding vormde tussen de huidige Overlekerhout en Atjehgouw. Oorspronkelijk was dit een draaiende plank. Toen de trekvaart werd verbreed is de plank vervangen door een brug. Deze brug is te zien op de hieronder afgebeelde tekening van Cornelis Schoon.

(Schoon 1759)

"De draaij-brug en Monnickendam in 't verschiet" (Schoon 1759)

16. Eilandweg

Afgeleid van "Het Eijlandt" gelegen in de Broekermeer. Voor de inpoldering lag dit eilandje in de hoek van het meer, op de plaats waar nu de Hellingweg ligt en was, totdat de trekvaart gegraven werd, verbonden met het Nesje. (Schoon 1759)

17. De Erven

Deze naam duidt op de grondpercelen die de huizen aldaar van het water scheiden.

In de 17e eeuw werd deze straat samen met het huidige Roomeinde " 't Roomend(t)" genoemd. "De Nieuwe Erven" of kortweg "De Erven" was de naam voor het perceel land aan het uiterste zuidwest-einde van de huidige straat, zo ongeveer waar men nu rond de boom kan draaien. Pas in de 19e eeuw werd de naam officieel "De Erven". In een acte uit 1805 staat nog: "t Room End ook wel genaamd de Erven".

(Broeker Bijdragen 26/1984)

18. Galggouw

Maakte oorspronkelijk deel uit van de "Wagenweg" (zie Wagengouw). Deze naam komt op historische kaarten in verschillende vormen voor. Galghgouw (1750), Galg gou (1760), Galggouw (1850), Galgengouw (1854/1914)

Het zal duidelijk zijn dat aan deze gouw vroeger de beruchte galg gestaan heeft.

(Van Engelenburg)

19. Het Gouwtje

Dit is een van de vele namen die gegeven wordt aan de huidige Keerngouw. De naam is terug te vinden op de kaart van Kuyper uit 1867. "Gouw" is vermoedelijk ontstaan uit "Ga-weg". Dit betekent voetpad. Oorspronkelijk werd hiermee een verkeersweg langs een hoofdwater bedoeld.

(Van Engelenburg)

20. Grutterspad

Zie Dokterspad.

21. Hage Weer

Het gebied waar zich thans de "Hage Weer" bevindt, is op oude kaarten terug te vinden als "De polder 200 deimt" (deimt is een oude oppervlaktemaat).

Hage Weer is de naam van één van de landerijen die zich in deze polder bevond en omringd was met heggen.

In december 1979 is de naam gebruikt voor de huidige straat.

(Raadsbesluit)

22. Havenrak

In oude stukken van de gemeente Broek komt de naam "Averak" of "Afrak" voor. In de volksmond heette het ook "Aafrak".

De naam doelt zowel op de straat als op het water waar zij langs loopt.

Het woord "rak" betekent: langgerekt stuk water. Dit woord vinden we

bijvoorbeeld ook terug in de naam Damrak (Amsterdam). Of het water ook

daadwerkelijk als haven voor schepen is gebruikt, is echter zeer de vraag

aangezien het Havenrak voor het droogleggen van de Broekermeer (1628) open en bloot lag voor storm en vloed.

(Van Engelenburg, Schoon 1759)

23. Heems Weer

Dit gebied bevindt zich eveneens in "De polder 200 deimt". De betekenis van het woord "Heem" is: een besloten erf rondom een hofstede.

In december 1979 is deze naam gebruikt voor de huidige straat.

(Raadsbesluit)

24. Hellingweg

Op de plaats waar deze straat gelegen is was een helling voor de bouw van onder meer platte koeboten. Deze helling was eerst eigendom van Haringhuizen en later van Jan Visser.

25. Jaagweg

Van de oorspronkelijke Jaagweg is niet veel meer terug te vinden. Het enige nog overgebleven stukje is het gedeelte dat loopt vanaf het klapbruggetje tot aan de S-11. Oorspronkelijk liep deze weg door langs de trekvaart en maakte deel uit van de "Wagenweg" (zie Wagengouw). Jagen is de oude benaming van het voortslepen van een trekschuit door een paard. De Jaagweg was oorspronkelijk voor een deel bebouwd in de richting van Monnickendam. De huizen zijn in de jaren dertig gesloopt ten behoeve van de aanleg van de provinciale weg.

(Schoon 1759, Van Engelenburg)

26. Keerngouw

Zie voor de betekenis van het woord "gouw" bij "Gouwtje".

Het woord "Keern" is de meervoudsvorm van het woord "keer". Dit betekent "bocht". Het heeft in dit geval betrekking op de beide scherpe bochten die in deze weg zitten. Ter plaatse heeft vroeger een herberg gestaan die de naam "het Keernhuis" of kortweg "de Keern" had. Ze werd in 1682 afgebroken. De waard van deze herberg noemde zichzelf destijds ook Jan Jansz. Keern.

Een andere naam voor de Keerngouw was "Kerkegouw". In de volksmond werd veelal gesproken van "Kikkerend". Ook in de beschrijving van Cornelis Schoon (1759) kunnen we lezen: "...het Nieuweland of Cingeltje, ook de Kikvors Cingel genaamt...".

De naam is ook gebruikt voor het land ten zuiden van de Leek. Zowel Kuyper (1867) als de Topografische Dienst (1960-1961) bestempelen dat gebied als "Keerngouw en Leet".

(Broeker Bijdragen 9/1975, Karsten 1951)

27. Kerkplein

Deze naam behoeft geen uitleg. In de volksmond wordt meestal gesproken over "het Kerkeplein". In de 18e eeuw sprak men simpelweg van " 't Pleyn". (Schoon 1759)

28. Kikkerend

Zie Keerngouw.

29. De Klinke

Toen men in 1975 een naam moest geven aan deze straat is men ingevolge een eerder gemaakte onderlinge afspraak gaan zoeken naar een naam die verband hield met de vroegere situatie. Op oude kaarten deed zich echter de vreemde situatie voor dat alle daar gelegen percelen geen officiële naam hadden. Men is toen te rade gegaan bij een aantal autochtone Broekers, teneinde te onderzoeken of er in het spraakgebruik soms wel namen gegeven werden aan de betreffende percelen. Uit de lijst van namen die hieruit gekomen is, heeft men de naam "De Klinke" gekozen.

(Raadsbesluit)

30. Kruisweg

Dit is de officiële naam van het "Zwarte pad" dat halverwege de Broekermeer ligt en een verbinding vormt tussen de Broekermeerdijk en de Provinciale weg. Deze weg heeft oorspronkelijk doorgelopen tot aan de andere kant van de Broekermeer. De naam is gegeven vanwege het feit dat de weg kruislings op de Middenweg staat.

(Van Engelenburg)

31. Laan

Was al grotendeels bebouwd met huizen vóór de drooglegging van de Broekermeer in 1628. "Laan" is een oude benaming voor een onbeplante weg.

(Van Engelenburg)

32. Langebrug

Gebouwd krachtens een besluit in 1594. Zie Wagengouw.

33. Leeteinde

Leeteinde betekent: einde van de Leet. Het watertje "De Leet" fungeerde als overLAAT van de Noordmeer naar het Havenrak. Op de kaart van Cornelis Schoon splitst zich halverwege de "Oude Leet" af, die richting de Monnickmeer loopt. In de volksmond werd ook wel gesproken van "Leedend".

(Schoon 1759, Karsten 1951)

34. Middenweg

Dit is de naam voor de weg die midden door de Broekermeer loopt en dus momenteel is opgegaan in de provinciale weg. Op oude kaarten komt de naam voor als "Middelweg".

(Van Engelenburg)

35. Moerland

Moerland was de veldnaam van een stuk land dat deel uitmaakte van de Binnenweeren. Moer is een oude benaming voor veen. In 1969 is de naam gegeven aan de huidige straat.

Moerland is tevens de naam van een boerderij in de Noordmeer.
(Schoon 1759, Van Engelenburg)

36. Molengouw

Genoemd naar de koren- of meelmolen, die aan het eind van de Molengouw stond. Deze molen heeft ongeveer gestaan op de plaats waar nu het huis nummer 46 staat. Hij werd al in 1456 genoemd en deed dienst tot circa 1875 toen hij werd afgebroken.

Totdat in 1594 besloten werd tot het aanleggen van de Langebrug en de Wagengouw was de Molengouw de enige oostelijke toegangsweg over land naar Zunderdorp en Amsterdam. Deze weg liep via een brug over het Molen-Ee.
(Broeker Bijdragen 22/1980, Schoon 1759)

37. Het Nesje

Etymologisch verwant met "neus" en oorspronkelijk duidend op een landtong in het water. Zo kreeg "Nes" de betekenis van laag, drassig land.

Het perceel dat oorspronkelijk "De Nes" heette werd in de loop der eeuwen herhaaldelijk vergraven. Het restant, dat men de "Rietnesjes" was gaan noemen, werd door de aanleg van de provinciale weg in 1937-38 vrijwel gehalveerd. Het overblijvende stuk ging "Het Nesje" heten.

In het kader van de Werkverschaffing werd aan de noordwestzijde daarvan, eveneens in de jaren dertig van deze eeuw, een baggereiland opgeworpen.
(Karsten 1951, Broeker Bijdragen 8/1975)

38. Nieuwland

Veldnaam. Oorspronkelijke benaming voor een gedeelte van de huidige Keerngouw. Het betreft hier het gedeelte dat nu de oneven zijde vormt. Dit gedeelte was vroeger afgescheiden van de Keerngouw door een slootje. In 1960 is het bij de Keerngouw gevoegd aangezien het slootje op korte termijn zou verdwijnen.

(Schoon, Raadsbesluit)

39. Noordmeer

Dit is de naam van de polder die gelegen is aan de noordzijde van het dorp. Deze polder wordt op een kaart uit 1854 nog aangegeven als water. In de tweede helft van de negentiende eeuw is de polder drooggelegd.

(Van Engelenburg)

40. Noordmeerweg

Deze straat had tot 1960 geen naam. Aangezien zij de verbinding vormde tussen de Noordmeer en het Roomeinde heeft men de straat in 1960 de naam "Noordmeerweg" gegeven.

(Raadsbesluit)

41. Noordse brug

Dit is de naam van de brug die is gelegen aan het einde van de Noordmeerweg. Deze brug werd door Cornelis Schoon aangeduid als de "Nieuwe Brug".
(Schoon 1759)

42. Oosteinde

"Oosteinde" heeft geen historische achtergrond. De naam is in 1970 gekozen voor de huidige straat.
(Raadsbesluit)

43. Overlekeroug

Deze weg was vroeger verbonden via een draaiende plank (zie De Draai) met de huidige Atjehgouw. Deze gouw heette toen in zijn geheel Buitenweerdergouw.
(Schoon 1759)

44. Parallelweg

Deze straat is ontstaan bij het aanleggen van de provinciale weg en loopt hieraan parallel.

45. Peereboomweg

Deze weg is aangelegd om een betere verbinding te maken tussen Broek en Zuiderwoude. Hij is aangelegd op initiatief van burgemeester Pieter Jan Peereboom. De heer Peereboom was burgemeester van Broek van 1923 tot 1946.
(Raadsbesluit)

46. Roomeinde

Van deze straat is de naamsoorsprong onbekend. De naam "Room Ent" komt al voor in de zeventiende eeuw als variant voor "Noordend". Cornelis Schoon, die er zelf woonde, schrijft in 1759: "Room- of Noordend, zekerlijk een der oudste zo niet het alleroudste gedeelte van het dorp."
(Schoon 1759)

47. Schoolpad

Zie Dokterspad.

48. De Vennen

Oorspronkelijk een veldnaam voor een perceel land ten noorden van de Noordmeer. Cornelis Schoon en Kuyper spreken in respectievelijk 1759 en 1867 van "Oude Venne(n)".
"Ven" was vroeger een veel voorkomende term voor land dat wel beweid werd maar niet gehooïd. In 1970 is deze benaming gebruikt voor de huidige straat.
(Karsten 1951, Raadsbesluit)

49. Verdeek

Veldnaam voor het land ten noorden van de huidige Atjehgouw.

Op de kaart van Cornelis Schoon (1759) wordt het stuk land óók "Verdeek" genoemd. Op de kaart van Kuyper (1867) als ook op die van de Topografische Dienst (1960-'61) wordt het "Verbeek" genoemd.

(Schoon 1759, Topografische Dienst 1960-'61)

50. Wagengouw

Het woord "gouw" (zie "Het Gouwtje") is hier al veralgemeend tot weg. De Wagengouw was onderdeel van de "Wagenweg", evenals de Langebrug, aangelegd op grond van een besluit uit 1594. Deze weg vormde sedertdien de verbinding over land met enerzijds Monnickendam en Edam, en anderzijds met Amsterdam. In 1634 vond opnieuw een verbetering plaats. Toen werd namelijk de Jaagweg aangelegd langs de nieuwgegraven Trekvaart.

In de tijd van Cornelis Schoon werd de Wagengouw nog "De Oude Wagenweg" genoemd.

(Schoon 1759)

51. West Weer

Deze naam is in 1991 gegeven aan het uitbreidingsplan Wagengouw-west. Het is, in tegenstelling tot de andere "Weeren" die wij in Broek kennen, geen historische naam. Het tweede deel van de naam sluit goed aan bij de eerder gegeven namen "Hage Weer" en "Heems Weer". Het eerste deel is afgeleid van de naam van het uitbreidingsplan "Wagengouw-west".

(Raadsbesluit)

52. Woudweeren

Oude naam voor het stuk land tussen de Broekermeer en de Noordmeer.

Voor "weeren": zie Binnenweeren.

"Woud" duidt op een bomenbestand dat vroeger veel uitgebreider moet zijn geweest dan het nu is, getuige de plaatsnamen "Zuiderwoude", "Schellingwoude", "Katwoude", enz.

(Schoon 1759, Van Engelenburg)

53. Zuideinde

Broek was ooit verdeeld in drie wijken of "kwartieren". Eén daarvan had de naam "Zuidend".

(Schoon 1759)

Literatuur:

Broeker Bijdragen

Broeker Bijdragen, uitgave van de vereniging "Oud Broek in Waterland" 1972, >.

Van Engelenburg 1928

Waterlandse plaatsnamen. Deel van het werk Nomina Geographica Neerlandica, Geschiedkundig onderzoek der Nederlandsche aardrijkskundige namen, 4e deel, Leiden 1928.

Karsten 1951

Dr. G. Karsten, Noordhollandse plaatsnamen, Amsterdam 1951.

Kuyper 1867

Kuypers Gemeente-Atlas van Nederland, 1865-1867. Het kaartje van Broek is van 1867.

Schoon 1759

A.P. Bruigom, Waterland getekend door Cornelis Schoon (1719-1778). Alphen aan de Rijn 1971.

Topografische Dienst 1960-'61

Bladen 25 E en 25 F van de Fotogrammetrische kaart in stereografische projectie, gepubliceerd door de Topografische Dienst te Delft in 1961 resp. 1960, op grond van een revisie in 1958.

N.B.

De vorige aflevering van de Broeker Bijdragen is genummerd vanaf pagina 1. Hierdoor sluit het niet aan bij de voorgaande nummers. Bij deze aflevering is deze fout hersteld en worden de pagina's weer doorgenummerd. De vorige aflevering is in deze nummering meegenomen.

E. van Schaagen